

Методична розробка уроку
з історії України

Тема: НАШ КРАЙ В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ”

Мета навчальна:	Схарактеризувати події, що відбувалися в нашому краї 1941-1945р.р. (військові дії окупаційний період, рух опору, звільнення від окупантів)
розвивальна:	Навички аналізу і зіставлення історичного матеріалу, вміння розглянути історичні явища в конкретно історичних умовах. Формування навичку використання знань, що були одержані раніше для історичної оцінки подій. Продовження вдосконалення вмінь проведення краєзнавчо-пошукової роботи.
виховна:	Любові до рідного краю, патріотизму, національної свідомості та гідності.

Тип уроку: вивчення нових знань

Забезпечення уроку: Атлас з історії України 2008р., підручники

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів

- Коли розпочалася II Світова війна?
- Початок Великої Вітчизняної війни? (місяць, рік).
- Назвіть причини невдач Червоної Армії в 1941-1942р.р.
- Як німці розділили окуповану територію України?
- Поясніть термін “Концтабір”, “ГЕТТО”, “Геноцид”, “Новий порядок”.

III. Оголошення теми і мети уроку.

IV. Мотивація навчальної діяльності.

Війна для західних українців починається 1 вересня 1939р. нападом Німеччини на Польщу. Властива галичанам індивідуальність, особливо в с/г, не могла сприйняти ідей більшовизму, політики “радянзації”. Після двох років радянської влади, прихід німців сприймався як визволення. Встановлений нацистський новий порядок показав, що окупанти дбають про власні інтереси. А перед українцями постало питання

V. Вивчення нового матеріалу.

План

1. Початок війни.
 - а) загальна суспільно-політичне становище в краю,
 - б) оборонні бої, евакуація,
 - в) акт 30 червня 1941р.
2. Окупаційний режим 1941-1944р.р.
 - а) життя мирного населення,
 - б) знищення військовополонених.
3. Рух опору.
 - а) ОУН-Б, ОУА-М,
 - б) радянський підпільний партизанський рух опору.
4. Визволення краю від гітлерівських окупантів.

1.а. Західна Україна – Галичина, Волинь перебували у складі Польщі. За пактом Рібентропа-Молотова від 23 серпня 1939р. між Німеччиною та СРСР західноукраїнські землі відходили до сфери інтересів СРСР.

1 вересня 1939р. Німеччина напала на Польщу. 17 вересня Червона Армія розпочала “визвольний похід” в Західну Україну. Галичани – селяни і міська біднота плекали надію на нове життя. Народні Збори Західної України 27 жовтня 1939р. ухвалили рішення про возз'єднання краю з радянською Україною. На початку грудня 1939р. утворено 6 областей: Волинська, Рівненська, Львівська, Дрогобицька, Станіславська, Тернопільська. Починається “радянська”, колективізація, конфлікт з УГКЦ, закриття

“Просвіти”, арешти інтелігенції з осені 1939р. по весну 1941р. депортовано 120тис. українців. Репресії охопили всі верстви населення.

1.б. 22 червня 1941р. за планом “Барбароса” німецькі війська групи армій “Південь” – напали на СРСР. Україну обороняв Південно-Західний фронт ген полковника кирпоноса. В результаті раптовості німецького удару було знищено 2тис. літаків. В районі Луцьк-Броди-Рівне відбулась грандіозна танкова битва в якій червона армія втратила до 3тис. танків.

Прикордонники-червоноармійці протягом 10 годин утримували Перемишль. Прикордонники Рава-Руського загону 13 годин тримали оборону. 11 діб оборонялась 13-прикордонна застава в Сокалі, якою командував лейтенант А.Лопатін.

Уже тиждень гриміла війна, міста зазнавали бомбардувань. Мешканці рідко з’являлися на вулицях, ховалися в підвалах, напружено чекаючи чогось невідомого. 29 червня о 20 годин з боку широкої асфальтової дороги затріскотали автоматні черги: в передмістя Львова входили солдати передових німецьких частин. І хоч не було в тому ніякої бойової необхідності вони обстрілювали будівлі, сараї, кущі.

Внаслідок поспішного відступу Червоної армії протягом тижня НКВС провів масове винищення політичних в’язків у Львові, Дрогобичі, Сам борі, Стрию близько 10тис.осіб. З приходом німців населення кинулося до в’язниць, де знайшли гори тіл замордованих, закатованих після диких знущань. Після 22 місяців радянського режиму українці Галичини приймали німців з хлібом і сіллю.

1.в. Українські націоналісти передбачали ймовірну війну фашистської Німеччини з СРСР. ОУАБ домовляючись вермахтом, намагаючись підготувати певну кількість військовиків, які могли б стати осередком майбутніх національних збройних сил. ОУН Бандери планувала в разі війни якнайскоріше потрапити в Україну і політично заволодіти територією. “Наше завдання власною боротьбою, власними силами здобути роль учасника, партнера війни. Держави, які ведуть боротьбу з Москвою і не ставляться вороже до України, трактуємо як природних союзників” – такі інструкції проводу ОУАБ.

ОУАБ – пропонує Берліну союз рівноправних партнерів. Але німецька армія переможно наступала на всіх фронтах, а Гітлер бачив Україні, як Колонію, як нові землі. А всякі нагадування про можливе створення Української держави його просто драгували.

Не маючи доступу до вищих керівників Третього рейху і не знаючи планів їх щодо України вожді ОУН-Б, ОУН-М висловлювали готовність співробітничати з Німеччиною (всі демократичні держави Європи до вересня 1930р., а СРСР до червня 1941р. налагодили співробітництво).

Німецькі польові командири, розвідники допускали взаємодію, тому дозволили утворення батальйонів: “Нахтігаль” та “Романд” – сформований з українських націоналістів.

В ніч на 30 червня 1941р. батальйон “Нахтігаль” увійшов до Львова, зайняв всі стратегічні об’єкти. А 30 червня відбуваються збори представників української громадськості, де заступник голови ОУН-Б Я.Стецько проголосив акт відновлення Української держави.

Волею Українського Народу ОУН під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української держави...

По радіо повідомлення дізналося українське населення. Організатори Акту обійшли німців. Але нацистське керівництво прийняло рішучі дії. 2 липня 1941р. начальник поліції Безпеки СД Г.Гейдріх наказує: “Елементи з групи Бандери під проводом Стецька організували міліцію і муніципальне управління. Підготувати заходи проти групи Бандери”.

Фюрер – єдиний, хто керує боротьбою і ніяких українських союзників не існує. “Ми є завойовниками російсько-радянської території”. Діяльність західно-української групи Бандери стає все більше шкідливою, пропагуються націоналістичні ідеї.

5 липня 1941р. С.Бандера арештований у Кракові і конвойовано до Берліна на допит.

Українців які брали участь у акції треба усунути і посадити під арешт.

З протоколу допиту С.Бандери, що вів себе достойно перед німцями: “Даючи всі розпорядження, я не спирався на жоден наказ, на жодну угоду німецьких чинників, лише на мандат, що його я отримав від українців”.

Вересень 1941р. секретна інструкція поліції і СД: “Всі активісти руху Бандери повинні бути арештовані і після допиту знищені”.

2.а. В Галичині з 30 червня по 1 серпня вся влада належала командуванню вермахту. Накази окупаційної влади видавав військовий комендант Львова генерал фон Рок. В усіх населених пунктах розклеєно правила повідки населення:

- забороняється цивільному населенню залишати житло вечором (комендантська година з 22⁰⁰ до 80⁰⁰);

- місцеві жителі обов’язково реєструються;

- населення зобов’язано повідомляти про підозрілих і чужих осіб;

- за сховану зброю, патрони, допомогу більшовикам покарання – смертна кара.

16 липня 1941р. Гітлер на нараді по питанню староавстрійської Галичини вирішив утворити дистрикт (округ Галичина) до якого входила Львівська, Дрогобицька, Станіславська, Тернопільська області. Дистрикт Галичина входив до генерал-Губернаторства з центром у Кракові.

1 серпня 1941р. в актовому залі Львівського університету урочисто проголошено дистрикт Галичина і генерал Рок передав владу під цивільне управління на чолі з губернатором К.Ляшем.

Структура цивільного управління:

ГУБЕРНАТОР

Управління

Фінансів, юстиції, праці, пропаганди, поліції, командир СС

З 16 вересня 1941р. Дистрикт Галичина поділила на 30 округів-крайсів на чолі крайсгаутмани.

В містах управління очолювали штаттгауптмани, які опиралися на військових комендантів і командування гарнізонів.

На селах ляндркомісари – повітові комісари, війти солтиси.

Офіційна мова – німецька. Вулиці одержали німецькі назви. Тільки німці могли вільно пересуватися по території генерал-губернаторства, користуватися поштою, ресторанами, казино.

“Аур фюр Дотче” – тільки для німців попереджували таблички ... шрифтом. В грудні 1941р. у Львові пущено спеціальні трамваї з окремими вагонами для місцевих жителів.

“Лемберг Цайтунг” – газета німецькою мовою.

Німці суворо вимагали від населення виконання окупаційних законів Штаттгауптман Лемберга Куят “Смію вас завірити, німці спроможні примусити запрацювати підприємства. Люди вони вольові. При потребі не зупиняться перед найвищою карою”.

Створено біржу праці “Арбайсамт”. Продовольчі картки одержували тільки працюючі. З 29тис.магазинів залишилось 4тис. – власники не могли здобути товарів. Міські жителі міняли продукти на речі по селах. Спекулянти-перекупники на ринку шепотом пропонували тютюн, солонину. Поліція конфісковувала товари.

“Господарства команда Львів” до кінця 1941р. вилучила 200тис. тонн зерна, 25тис. тонн м’яса, весь цукор, спирт, зерно соняшника, сировину шоколадної промисловості.

Німці зберегли на селі довоєнну структури: МТС і радгоспи перейменували в народні господарства. Колгоспні землі мали повернутися колишнім власникам. Селян обклали натуральним податком – контингентом. На все село визначали розмір податку, а громада ділила на кожного окремо. За невиконання контингенту конфісковували худобу, майно. Контингент – 600 літрів молока з корови, вовна, шкіра, м’ясо, овочі, сіно.

За здану продукцію платили, але за ринковими цінами (у 3 рази дешевше). Трудодень оплачували по 600г. зерна, тому неvistачило робочих рук і засіяли 70% площі.

До 1942р. у селян конфісковано 102тис. корів, 74тис. коней, 100тис. штук птиці. Війна вимагала все більше продовольства, а можливостей викачувати у селян ставало менше.

З 1942р. гер.губернатор Франк вводить термін “Обмеження споживання ... кава з ячменю, мило з костей, взуття з дерева, хліб з полови”. Сало, яйця, цукор, м’ясо – тільки для німців.

“З метою забезпечення рейху, внутрішнє споживання на Україні звести до мінімуму”. Це можна досягти знищенням лишніх їдоків і скороченням продовольчого споживання селян”.

6 вересня 1941р. у Львова відправили першу партію робочих для Німеччини – тисячу чоловік.

“Пам’ятка домашнім господаркам про використання східних працівниць в міських і сільських домашніх господарствах”.

”Права на вільний час східні робітниці не мають. Забороняється перебування за межами господарства. Робітниці мобілізовані на невизначений час.

Обезпечити людей для роботи в рейху можна було обманом або насиллям. Фашисти, як звичайно, почали з обману. По Львову розклеїли пропагандистські плакати: юнаки і дівчата співають пісні біля річки, а німець-господар слухає з добродушною посмішкою. Газети красиво описували життя в рейху. Друкували листи.

Населення швидко розкусило демагогію через листи з рейху. З листа львів’янки: “Я ходжу боса, взуття немає. Хліб одержуємо два рази в день по 100г. Працюємо по 12год в день. Крім бараків і заводу нічого не знаємо. Всі вибилися з сил, недоїдаємо, недосипаємо”.

Відділ праці генерал-губернаторства вимагає негайної мобілізації робітників. І по Львову розклеюють об’яви “На мобілізаційні пункти зобов’язані з’явитися мужчини 1917-1919р.н.

В місті почалась охота на людей, особливо на базарах влаштовують облави. По німецьких даних на примусові роботи до рейху протягом 1941-1944р.р. відправлено ... тис. чоловік Галичини.

2.б.Знищення військовополонених.

З наказу Верховного командування Вермахту: “Людяність по відношенню до військовополонених суворо засуджується”.

Інструкція “Про поведінку військ на Сході”: “Забезпечити їжею військовополонених являється непотрібною гуманністю”. Раціон споживання військовополоненого 1941р.: “хліб з сім ушні 50% житніх висівок, 20% відходів буряка, 20% целюлозної муки, 10% муки з соломи і листя. Всього 6кг на 28 днів.

Більше 140тис. радянських військовополонених загинуло у таборі “Шталаг 328”, розміщеному у Львівській цитаделі. Поставлено 4 ряди колючого дроту, по кутах сторожові вишки з прожекторами і кулеметами введено патрулювання солдат з псами-вівчарками.

Коли прибувала нова партія полонених, всіх допитували, відбирали командирів, комуністів, комсомольців, євреїв, яких відправляли в корпус №8 – камера смертників.

Полонених заставляли працювати зранку до ночі, камери не опалювалися, ліхтарів не було, хвороби косили тисячами.

У Раві-Руськів “Шталах-325” полонені працювали з 4 до 22 год., їх годували один раз у день картоплею в “мундирах” і давали непригодну для пиття воду.

В Дяківському таборі у Львові примусової праці загинуло 200тис. людей. На день 100 грамів хліба, миска супу з відходів. В’язні розміщувалися в бараках на триярусних нарах по 400 осіб. Режим створений фашистами у таборах виконував функції масового знищення.

3.а. С.Бандера “Слово до українських націоналістів-революціонерів”: “дехто закидає, що під час Акту 30 червня 1941р. були фрази і жести приязного тону до Німеччини. В цій справі пора сказати одверте слово, бо наша правда ясна і чиста. Війна Німеччини проти Росії, нашого ворога сприйнялася Україною прихильно і вимагала від нас нейтральності. Питання взаємин між Україною і Німеччиною залежало від одного: як поставиться до державної суверенності України, чи буде шанувати українські інтереси, чи трактуватиме Україну як воєнну здобич, об’єкт своїх цілей”.

ОУА-Б поставила нацистів перед доконаним фактом – проголошенням Української держави. “Створювати уряд і взагалі вирішувати все може тільки фюрер, який завоював цю країну” – з промови держсекретаря Кундта.

Націоналісти мусили опрацьовувати нову тактику. В жовтні 1941р. відбулася 1 конференція ОУН-Б під Львовом при участі М.Лебеда, Л.Климів, В.Кука. Було вирішено:

перейти в підпілля; в конфлікт з німцями не вступати; проникати в поліцію для вишколу кадрів.

В квітні 1942р. II конференція ОУН-Б прийняла вичікувальну тактику: 1. Німеччина визначається окупантом але боротьба з нею передчасна. 2. Проводити пропагандистську роботу з населенням, збирати зброю.

Лоївки ОУН організовано на Волині-Поділлі, щоб захищати населення від німців. Низові учасники ОУА вимагали переходу до збройної боротьби. Але військова конференція ОУАБ у Львові в грудні 1942р. вирішила: “Всяка збройна акція проти німців була б поміччю Сталіну”. Провідник ОУН-Б М.Лебідь проводить курс на створення УПА. 17 лютого 1943р. біля Олеська відбулася III конференція ОУН-Б, яка вирішила зосередитися на боротьбі із польськими, радянськими партизанами. Щодо німців вести самооборону. Створюється Головна Команда УПА на чолі військової референт В.Івахів, а з травня 1943р. Д.Клячківський. В липні 1944р. недалеко від Сам бора проведено великий збір Української Головної Визвольної ради – орган політичного керівництва визвольною боротьбою.

27 серпня 1939р. Провід Український націоналістів ПУА у Римі на 2 великому зборі ОУН обрав головою А.Мельника. В квітні 1941р. в Кракові С.Бандера опираючись на краківських провідників провів свій 2 великий збір. С.Бандеру обрано провідником ОУН. Це стало остаточним розколом ОУН на дві самостійні, ворожі організації ОУН-М, ОУН-Б.

Обидві організації вільно розгорнули підготовчу роботу у Кракові готуючись до майбутньої війни. Напередодні нападу на СРСР ОУН-М надіслала меморандум керівництву рейху 14 квітня 1941р. Мельник просив утворити Українську державу під протекцією Німеччини з кордонами від гирла Дунаю до Карпат, до Волги і Кавказьких гір. Створення місцевого самоуправління на території України викликали різну негативну реакцію керівництва рейху. Три похідні групи ОУН-М очолювані Є.Сеник, М.Сціборським підтримували відкриття українських шкіл, самоуправління, проведення національних свят. У Житомирі відбувся конфлікт мельників і бандерівців, що розпалив непримириму боротьбу.

ОУН (М) намагалась проводити розвиток національно-культурних потреб. Для цього створено Український Центральний комітет В.Кубійовича. Голова ПУА А.Мельник та його найближче оточення залишилося на про німецьких позиціях (3 членів ОУН-М до учасників руху опору відносяться О.Ольжич-Кандиб та його оточення Оляна Теліга). З 1942р. по 1944р. А.Мельник перебуває під домашнім арештом з концтаборі Заксенхаузен.

3б. Розгортання партизанського руху на Львівщині мало серйозні труднощі. Комуністи не встигли створити широку сітку підпільних організацій. ЦК КПУ направив до Львівської області декілька груп комуністів, а ле вони загинули при переході фронту. На початок 1942р. колишні члени КПЗУ, комсомольці створюють підпільні групи (у Львові діяли групи під керівництвом В.Грушина, А.Полуб’яка, Д.Тарнавського). Восени 1942р. окремі підпільні групи утворили організацію “Народна” гвардія. На селах і містах виникають комітети, організації, а з 1943р. утворено секції бойові (саботаж, диверсії) та технічні (пропаганда, випуск газет “Боротьба”, “Партизан”, листівок із закликами “Селяни ні одного зерна окупантам” “Українці руйнуйте дороги, лінії зв’язку”).

На початку 1944р. у Львові діє розвід група партизанського загону особливого призначення “Победители” – командир полковник Медведєв. В січні 1944р. по його завданню до Львова прибув розвідник М.Кузнецов для збору розвідувальних даних.

З рапорту Львівського гестапо: “ 9 лютого 1944р. близько 1год.45хв. у Львові невідомий в німецькій формі убив віце-губернатора Галичини Багера і доктора Шнайдера”.

М.кузнецов у формі гауптлана під фамілією Пауль Зіберт знищив фашистських високо посадовців. Характеристика становища на Львівщині на липень 1944р. “Залізниця працює тільки вдень під охороною. Перед виходом військового ешелону проходить поїзд з платформами згруженими баластом. “Дорогою на Замостя не працює підірваний залізничний міст”. “Солдати дуже бояться партизанів”.

Партизанські дії дезорганізували тиліві комунікації фашистів в час бойових дій на Західній Україні.

4. Колабораціонізм – співробітництво добровільне двох сторін – ПАНУЮЧОЇ і ПІДЛЕГЛОЇ. На нараді з сановниками рейху 16 липня 1941р. Гітлер заявив: “Не повинно бути й мови про те, щоб дозволити створення якоїсь військової сили на захоплених територіях. Незмінним повинен залишатися принцип; ніколи не дозволяти, щоб хтось інший, окрім німців, носив зброю”.

Главарі Третього рейху не мали наміру культивувати колабораціонізм в Україні, тому, навіть заяву від 30 червня 1941р., що “Новопостачаюча Українська держава буде тісно спів діяти з націонал-соціалістичною Великою Німеччиною, під проводом вождя А.Гітлера” – було сприйнято німцями, як “політичний анархізм”, узурпаторство, що підлягає покаранню і переслідуванню.

Губернатор дистрикт Галичини О.Вехтер 28 квітня 1943р. оголосив про формування з жителів дистрикта СС “Галичина”.

Яка причина зміни принципів?

Для нацистів настали скрутні часи. Після сталінградської поразки не вистачало сил вермухту, щоб закрити ділянки фронту перед Червоною Армією. Формування дивізій СС з росіян, білорусів, українців лише засіб вимушений військовими втратами.

Губернатор, нацист О.Вехтер: “Незважаючи на створення дивізії, українці не стануть нашими союзниками. Дивізію вишлемо на Схід, аби в такий спосіб щадити кров німецького вояка”.

28 квітня 1943р. у Львові і 16 окружних містах Галичини святкували створення дивізії СС “Галичина”.

На площах майорили українські та німецькі прапори з емблемами дивізії – Золотий лев і свастика. Населення бачило в ній зародок Української національної Армії. Саме з цієї причини значною була кількість добровольців – 82тис.чоловік. Всього в дивізію відібрали 11тис. 758 вояків (Більшовицька влада породила ненависть місцевих жителів).

Рейсфюрер Г.Гітлер заборонив будь-яку згадку про українські дивізію, командною мовою якої була німецька на чолі з нацистом, бригаденфюрером Ф.Фрайтагом. 14 гренадерська дивізія СС “Галичина” формувалася виключно з Галичан.

Бюлетень ОУН-Б-1943р.: “Необчисленні шкоди може принести нам це Т.З.В Галицька дивізія, представляючи українство під маркою германофілів”.

Після вишколу на території Німеччини дивізія у червні 1944р. заняла 60км фронту поблизу м.Броди.

Марш дивізії Галичина:

Українські вояки без вагання ідуть

За славний рід, за нарід свій

Мета їх – вільна Вітчизна

Іде в похід народу цвіт

Дивізія “Галичина”.

14 липня 1944р. дивізія потрапила в оточення, втратила 7тис. вояків, важке озброєння. 22 липня рештки 3тис. Вояків прорвали оточення і відступили на Самбір-Стрий-Ужгород. 4 вересня 1944р. відновлено чисельність дивізії на території Словаччини.

5. 3 квітня 1944р. фашисти формують роботи по зміцненню укріплень Львова. В районі села Винники будується лінія оборони: цементні окопи, бліндажі. Гарнізон міста складав 30тис. солдат. Західну Україну займала німецька група армій “Північна Україна” 900тис. солдат. Командуючий, маршал І.С.Конєв 1-го Українського фронту поставив завдання розчленувати і розгромити німецькі війська.

13 липня 1944р. наступом на Рава-Руську, а 14 липня на Львів – починається Львівсько-Сандомирська операція, яка тривала до 29 серпня.

З 18 по 22 липня радянські війська оточили в район міста Броди. 8 дивізій німців 60тис.солдат. З них 38тис. знищено, 17тис. взято в полон.

Танкові з’єднання обійшли місто з півночі і півдня. 25 липня 1944р. замкнулось кільце оточення Львова. 2 дні йшли фашисти на прорив, вели вуличні бої. Старшина танкіст А.Марченко танком прорвався до центру міста і встановив на башті ратуші Червоний прапор.

З наказу Верховного Головнокомандуючого: “Війська 1-го Українського фронту сьогодні 27 липня 1944р., після дводенних боїв, штурмом оволоділи важливим господарсько-політичним і обласним містом України – Львовом.

Втрати фашистів у боях за Львів 8тис. чоловік, 3,5тис. полонених, 20 ешелонів військового майна, 35 танків, 800 гармат, 500 кулеметів.

VI. Закріплення вивченого

Бесіда за запитаннями:

1. Як зустрічали західні українці німецькі війська в червні 1941р.? Що зумовлювало таке ставлення?
2. Чому керівництво III рейху не пішло на визнання Української держави?
3. Якою була структура цивільного управління дистрикту Галичина?
4. В чому відмінність у позиціях ОУА-Б та ОУН(М)?
5. Наскільки успішним був радянський підпільний та партизанський рух на Львівщині?
6. Ваше ставлення до створеної дивізії СС "Галичина"?
7. Як було визволено край від німецьких окупантів?

VII. Підведення підсумку уроку

Возз'єднання по "сталінськи" визначало антирадянські настрої на передодні війни. Політики ОУН-Б прорахувалася щодо реакції нацистів, як союзників. Нові умови вимагали від ОУН-Б нової тактики і переходу на анти німецькі позиції, створення УПА.

Населення дістало урок "Жоден окупант добра не приносить", "Львів назавжди міг залишитися Лембергом".

День перемоги, день визволення то святе для простих солдат-ветеранів, це частинки історії, яку не мож переписувати на угоду іншим політичним силам.

З історії, як з підручника не можна виривати сторінок.

VIII. Домашнє завдання: Новітня Історія України, 2004, ст..102-103.